Dr. Fran Jesenko in smučanje

Škofja Loka, 13. 2. 2017

Gradivo zbral in uredil Marjan Luževič; avtor slik 3 in 4 je Aleš Guček

Dr. Fran Jesenko

rastlinski fiziolog in genetik, zagovornik in soustvarjalec Triglavskega narodnega parka

Prof. dr. Fran Jesenko (1875-1932)

Fran Jesenko je bil rojen 14. 3. 1875 v stari obrtniški ključavničarski družini v Škofji Loki. Leta 1895 je maturiral na ljubljanski gimnaziji in se istega leta vpisal na dunajsko univerzo, kjer je študiral naravoslovje in 1900 doktoriral. 1902 je opravil še profesorski izpit za poučevanje naravoslovja in kemije. Med 1902 in 1904 je bil prefekt v Terezianumu na Dunaju in tam poučeval naravoslovje. Po daljšem bivanju v Egiptu je od 1907 delal na dunajskih botaničnih inštitutih. Raziskoval je počitek in brstenje rastlin, predvsem pa genetiko križancev med pšenico in ržjo (× *Triticale*) ter se 1913 habilitiral za privatnega docenta za rastlinogojstvo in vrtnarstvo. 1920 je postal redni profesor za botaniko na zagrebški univerzi, a je to mesto odložil, ko je bil 17. 4. 1921 imenovan za rednega profesorja za botaniko na ljubljanski univerzi. Na njej je ustanovil botanični inštitut in predaval do svoje smrti 14. 7. 1932, po usodnem padcu na Komarči dva dni poprej, ko se je napotil k svojim študentom v Dolini Triglavskih jezer. Z nekaterimi od njih je že leta 1924 zaznamoval mejo naravovarstvenega ozemlja v tej dolini. V članku, objavljenem 30. 5. 1926 v dnevniku Jutro, je to ozemlje prvi imenoval Triglavski narodni park in v njem poudaril pomen njegovega varovanja. Jesenko si je prizadeval tudi za večjo skrb za ljubljanski Tivoli in skupaj z arhitektom Plečnikom razmišljal o Rožniku in Šišenskem hribu kot botaničnem parku. Jesenko ni bil samo eden zgodnjih slovenskih naravovarstvenikov, temveč tudi prvi predsednik Jugoslovanske zimskošportne zveze. Ta mu je leta 1932 na Komarči odkrila macesnov križ z bronasto ploščo.

Rudolf Badjura (1881-1963), prvi smučarski učitelj; bij je ustanovni član JZŠZ, leta 1924 pa je izstopil, ker v JZŠZ ni odobraval tekmovalnega smučanja.

Logotip jugoslovanske zimsko-športne zveze (Sportni list, 1931)

JZŠZ, ustanovljena 1922; dr. Fran Jesenko postane njen prvi predsednik, vse do leta 1932.

Joso Gorec (1895- 1962), Jesenkov prijatelj in dolgoletni tajnik JZŠZ, idejni oče Planice

Poslanstvo Jugoslovanske zimsko športne zveze po zaslugi vodilnih odbornikov ni bilo zgolj tekmovalno smučanje, kot se to dogaja v dedinji Slovenski smučarski zvezi. Poslanstvo je ostalo pred vojno in po vojni enako. Namreč množičnost prostočasnega smučanja z izboljšanjem znanja tehnike. Številni tečaji za mladino in odrasle po 1. svetovni vojni so bili organizirani pod okriljem JZŠZ. Šele kasneje so se vse bolj vključili še klubi in smučarske šole.

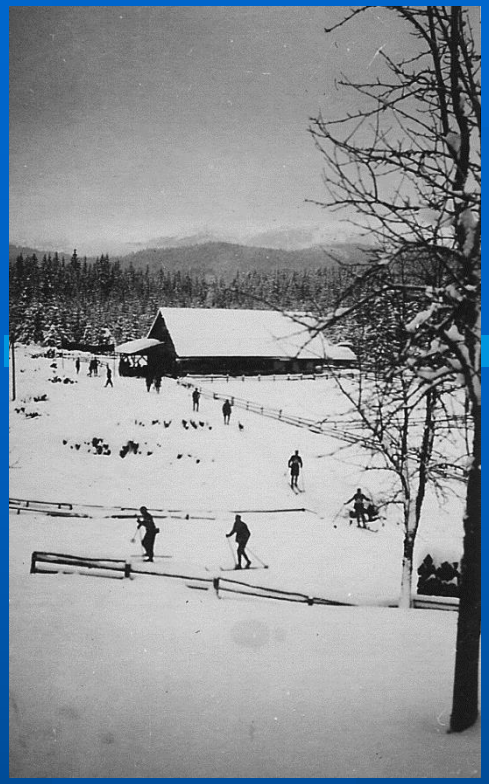

Ljubljančan kapetan Karel Tauber je bil poveljnik vojašnice v Škofji Loki. Bil je tudi učitelj smučanja ter odbornik Jugoslovanske zimski športne zveze. Bil je velik prijatelj Josa Gorca in dr. Frana Jesenka, zato so zelo aktivno sodelavali pri smučarskih projektih civilistov in vojakov. Tauber je vojake vodil v sredogorje, na sliki na Mrzlem Studencu in po okolici Pokljuke (leta 1930 in 1931).

XXVIII. ČUDNA HOJA PO ZASNEŽENIH GORAH

KADAR ZAPADE V ZIMSKIH časih v visokem planinskem svetu debel sneg in pota tako zamete, da ne moreš nikamor, ker se vse udira pa človek globoko ugreza: tedaj vzamejo ljudje majhne procke, pletene iz tankega šibja, nekatere pač tudi iz motvoza, ter si jih privežejo na noge. Tako hodijo varno po snegu in se jim ni bati, da bi popustil; bodi sneg še tako mehak in mlad, té široke procke te drže, da ne ugrezneš. To je znamenita iznajdba.

Snežne procke, ki si jih na Kranjskem privežejo na noge

Železne dereze za trdi sneg

Če pa je sneg zamrzel in trd, si privežejo železne dereze, ki jim pravijo krampeži; ti imajo po šest ostrih konic. Uporabljajo jih tudi poleti, kadar morajo na strme skalnate planine, zakaj brez njih marsikje ni mogoče dalje.

Kako smukajo kranjski kmetje po visokih snežnikih

Poleg tega poznajo kmetje ponekod na Kranjskem, zlasti pri Turjaku in tam okoli, neki redek izum, kakršnega nisem videl še nikoli v nobeni deželi, namreč, da se spuščajo pozimi, ko leži sneg, po visokem hribovju z neverjetno naglico v dolino. V ta namen vzamejo po dve leseni deščici, četrt palca debeli, pol čevlja široki in približno pet čevljev dolgi. Spredaj sta deščici ukrivljeni in navzgor zavihnjeni. Na sredi je usnjat jermen, da se vtikajo noge vanj; na vsako nogo se pritrjuje po ena taka deščica. K temu ima kmet še čvrsto gorjačo v rokah; to si nastavi pod pazduho pa se drži ob nji močno nazaj, da mu je za oporo in krmilo, in tako se drča, lahko bi zapisal tudi smuka ali leti po najbolj strmem pobočju. Zakaj vtem ko stoji na deščicah in se prav trdno, da, z vso močjo naslanja na gorjačo, jo reže tako urno navzdol, da presega skoraj vsako domišljijo in v hitrosti nič ne zaostaja za tistimi, ki se na Holandskem z drsalkami vozijo po ledu. Vsak trenutek se utegne izogniti vsemu, kar mu je na poti, bodi že drevo ali skala, bodi kaj drugega takega. Noben hrib mu ni prestrm, nobeden z drevjem tako gosto porasel, da se ne bi mogel na ta način drkati po njem. Zakaj kjerkoli mu stoji kaka ovira na poti, povsod je kos svoj smuk po kačje kljukati in vijugati. Če pa je pot povsem prosta, nezarasla in brez opotike, se drevi lepo naravnost, in sicer venomer tako stoje in navzad oprt ob gorjačo: te se drži možak s tolikšno silo in močjo, tako čvrsto in trdo, ko da bi ne imel nobenega uda in nobenega sklepa.

Njih hitrost in spretnost pri taki vožnji

Kako morejo po najbolj strmem hribu drveti navzdol

Leta 1923 je bilo v Pragi zasedanje Mednarodne smučarske zveze, v katero so tedaj sprejeli tudi JZŠZ. Na tem zasedanju je dr. Jesenko v svojem govoru izpostavil večstoletno tradicijo smučanja pri nas in ob tem predstavil Valvasorjev opis smučanja na Blokah (1689).

Naš obzor, marec 1933

Razgovor pod Grintovcem

Vladimir Bartol

Dr.Klement Jug (1898-1924)

Vladimir Bartol (1903-1967)

V Razgovoru pod Grintovcem je slikovito opisal polemični pogovor med dr. Jesenkom in tedaj vodilnim plezalcem, dr. Klementom Jugom. Dr. Jesenko je bil zagovornik uživanja lepot narave, za dr. Juga pa so bile gore izziv in priložnost za utrjevanje lastne volje in trdnosti značaja.

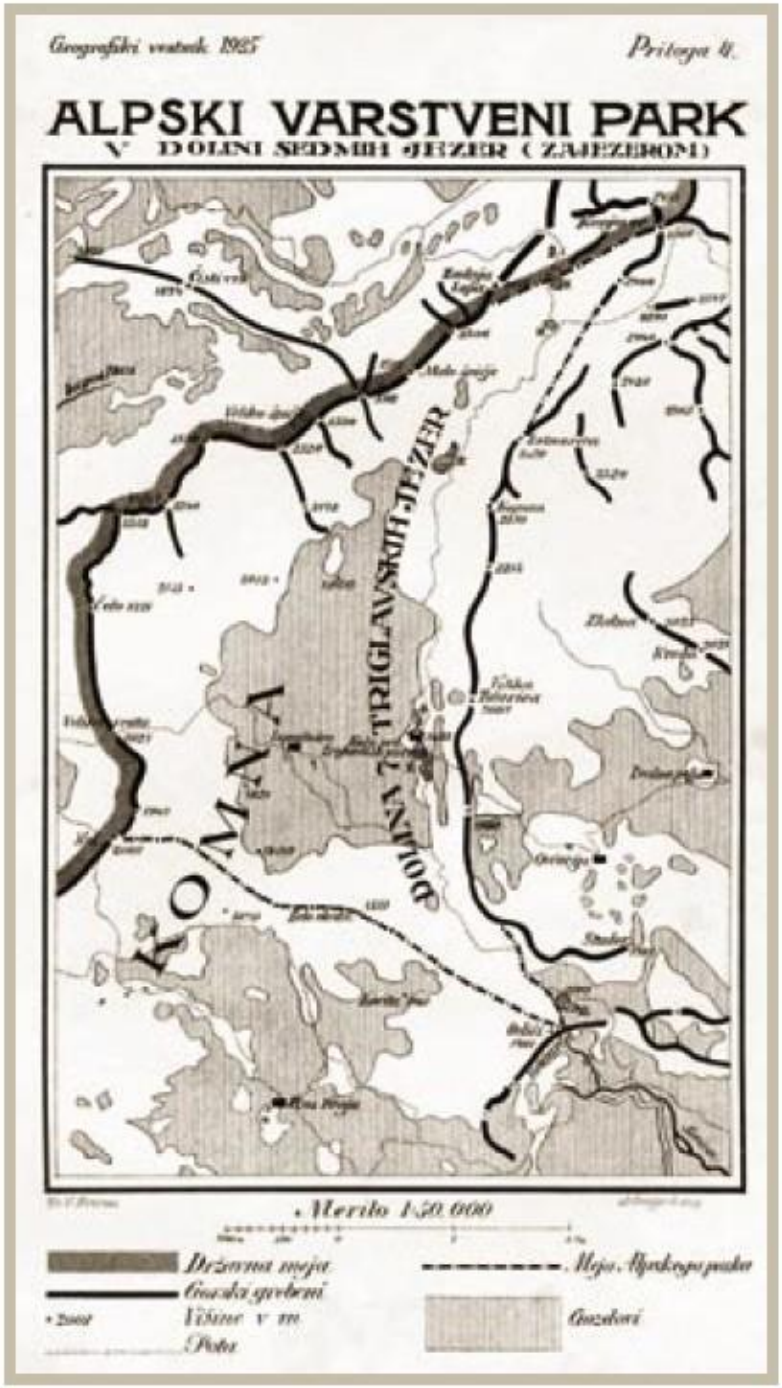

Prvo karto z mejami »Alpskega varstvenega parka« je narisal dr. Valter Bohinec in je spremljala prvi strokovni članek o parku, ki ga je Mate Hafner leta 1925 objavil v Geografskem vestniku.

Profesor Jesenko (sedi) s študenti na Rožniku maja 1930; prvi z desne France Planina.

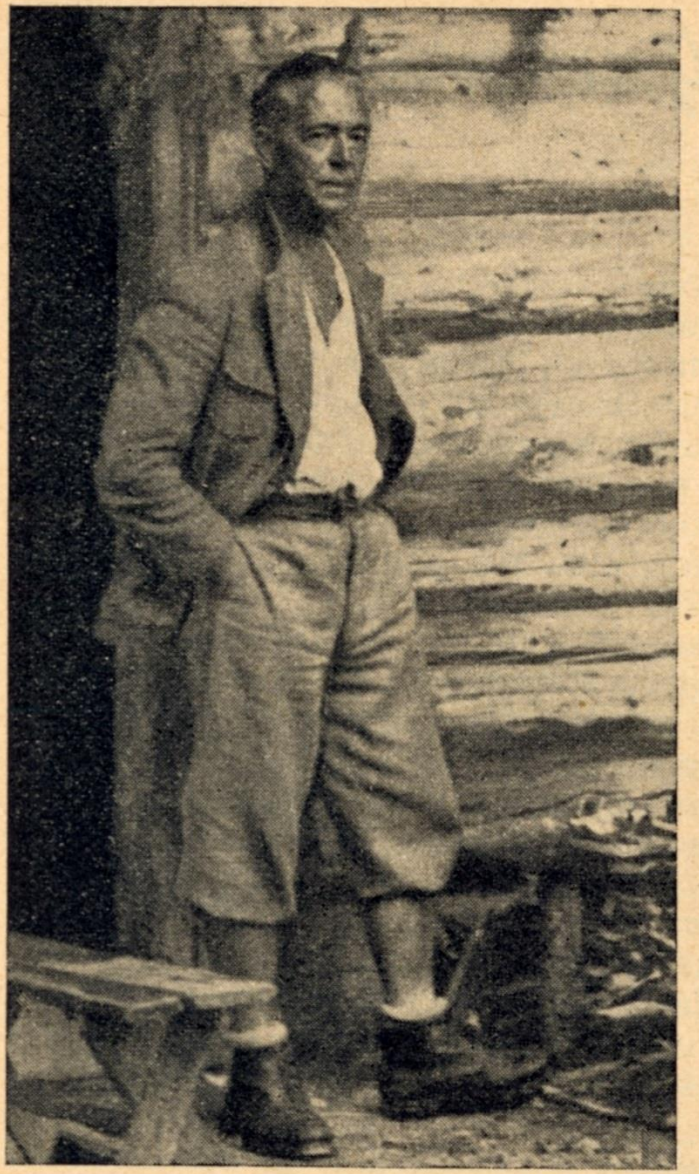

† Profesor dr. Jesenko Foto Ante Kornič

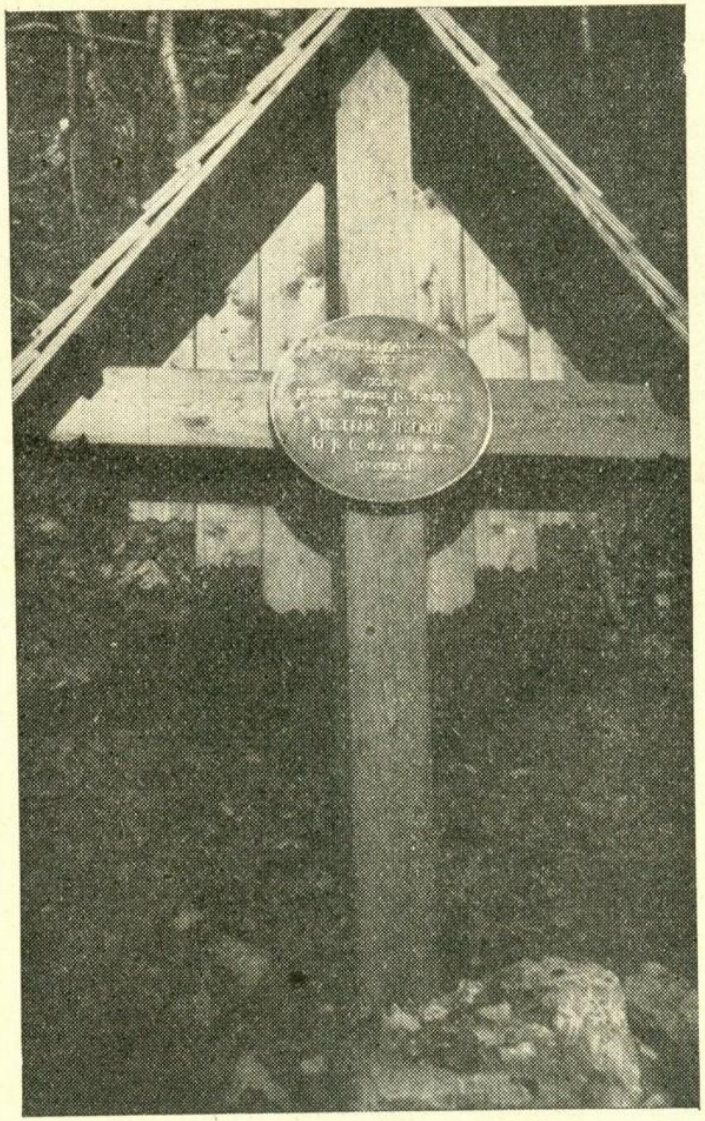

Spominski križ prof. Jesenku, postavljen na kraju pod Komarčo, kjer se je ponesrečil.

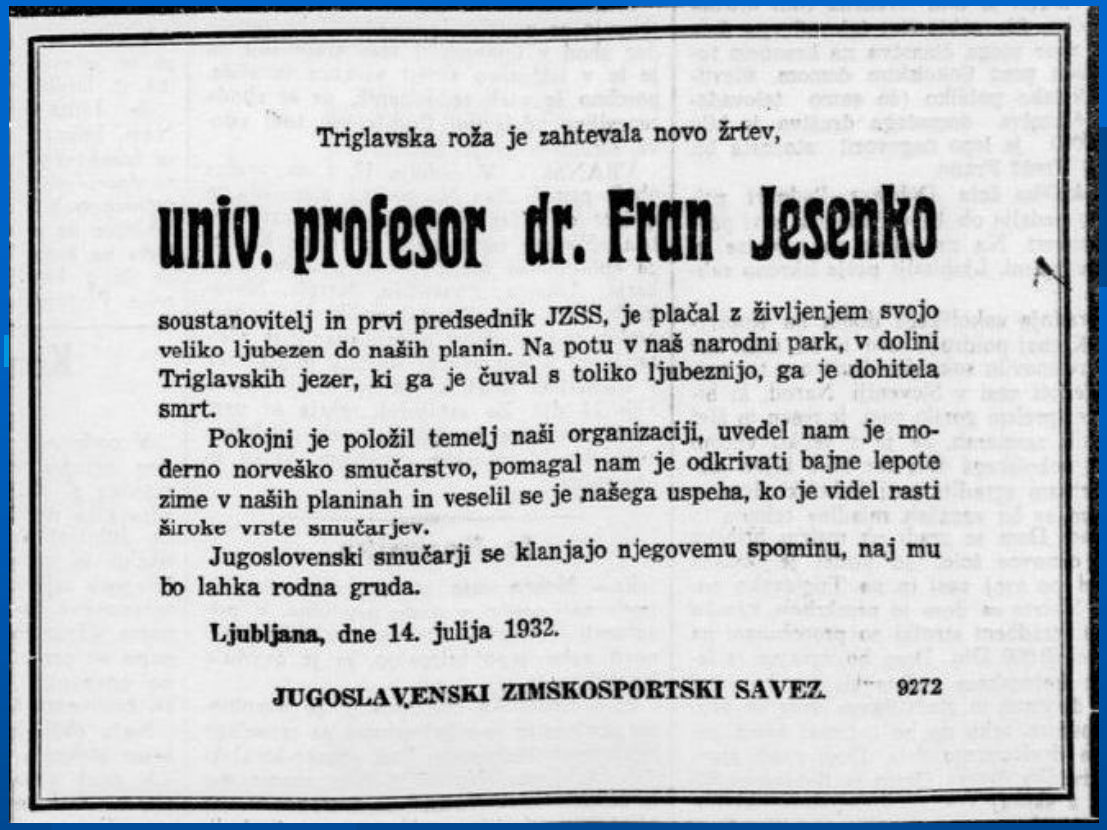

Triglavska roža je zahtevala novo žrtev,

univ. profesor dr. Fran Jesenko

soustanovitelj in prvi predsednik JZSS, je plačal z življenjem svojo veliko ljubezen do naših planin. Na potu v naš narodni park, v dolini Triglavskih jezer, ki ga je čuval s toliko ljubeznijo, ga je dohitela smrt.

Pokojni je položil temelj naši organizaciji, uvedel nam je moderno norveško smučarstvo, pomagal nam je odkrivati bajne lepote zime v naših planinah in veselil se je našega uspeha, ko je videl rasti široke vrste smučarjev.

Jugoslovenski smučarji se klanjajo njegovemu spominu, naj mu bo lahka rodna gruda.

Ljubljana, dne 14. julija 1932.

JUGOSLAVENSKI ZIMSKOSPORTSKI SAVEZ. 9272

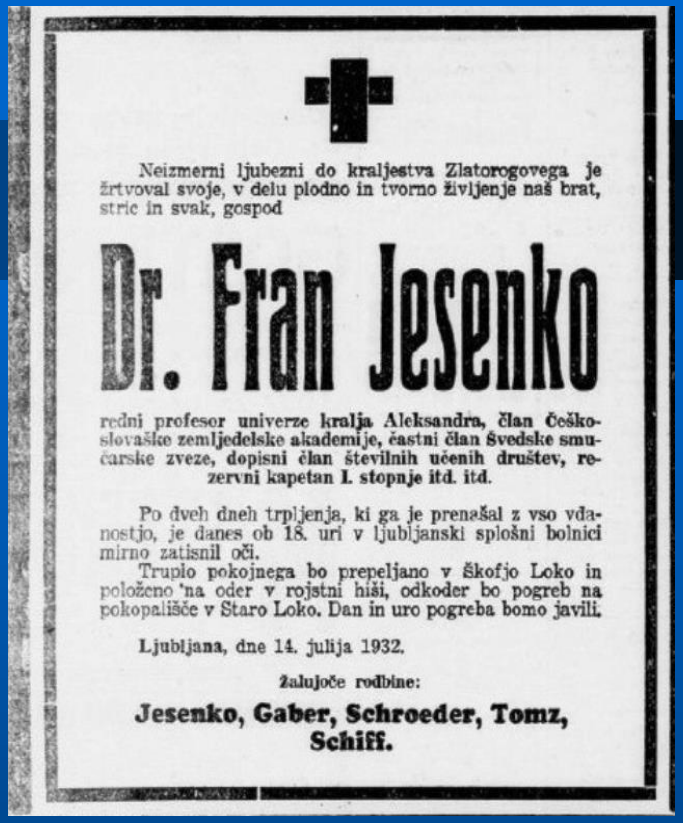

Neizmerni ljubezni do kraljestva Zlatorogovega je žrtvoval svoje, v delu plodno in tvorno življenje naš brat, stric in svak, gospod

Dr. Fran Jesenko

redni profesor univerze kralja Aleksandra, član Češkoslovaške zemljedelske akademije, častni član Švedske smučarske zveze, dopisni član številnih učenih društev, rezervni kapetan I. stopnje itd. itd.

Po dveh dneh trpljenja, ki ga je prenašal z vso vdanostjo, je danes ob 18. uri v ljubljanski splošni bolnici mirno zatisnil oči.

Truplo pokojnega bo prepeljano v Škofjo Loko in položeno na oder v rojstni hiši, odkoder bo pogreb na pokopališče v Staro Loko. Dan in uro pogreba bomo javili.

Ljubljana, dne 14. julija 1932.

Žalujoče rodbine:

Jesenko, Gaber, Schroeder, Tomz, Schiff.

Kakor njegov praded, je tudi dr. Jesenko želel napis na grobu: „Človek kakor trava rase, da se v jeseni pokosi“

A preden je nocoj ob 18. v ljubljanski splošni bolnici omahnil v objem smrti, so bile njegove zadnje besede: „Težko je pustiti delo“!

Zapis v Jutru, 15.julij in 16.julij 1932

V spomin profesorju Jesenku

Ti v znanosti si rušil stare zmote,
duha zaklade si nabral si bajne,
prirodi segal drzno v njene tajne,
zanamcem si utiral nove pote.

Obhodil si zemljé premnoge kote
in učenik obzirnosti si skrajne
mladeniče gojil v može značajne,
dokler ni prišla bela žena pote.

Življenje Tvoje slavospev je delu,
sijal je njega žar na Tvojem čelu,
sijal je mirno s Tvojih blagih lic.

Usode kruta je bila togota,
ko vso ljubav do gorskih Ti cvetlic
končala sama roža je Mogota.

A. Debeljak

Leto XIII., štev. 163 Ljubljana, petek 15. julija 1932. Cena 2 Din
JUTRO

Spomenik za družinski grob dr. Frana Jesenka je izdelal Jože Plečnik

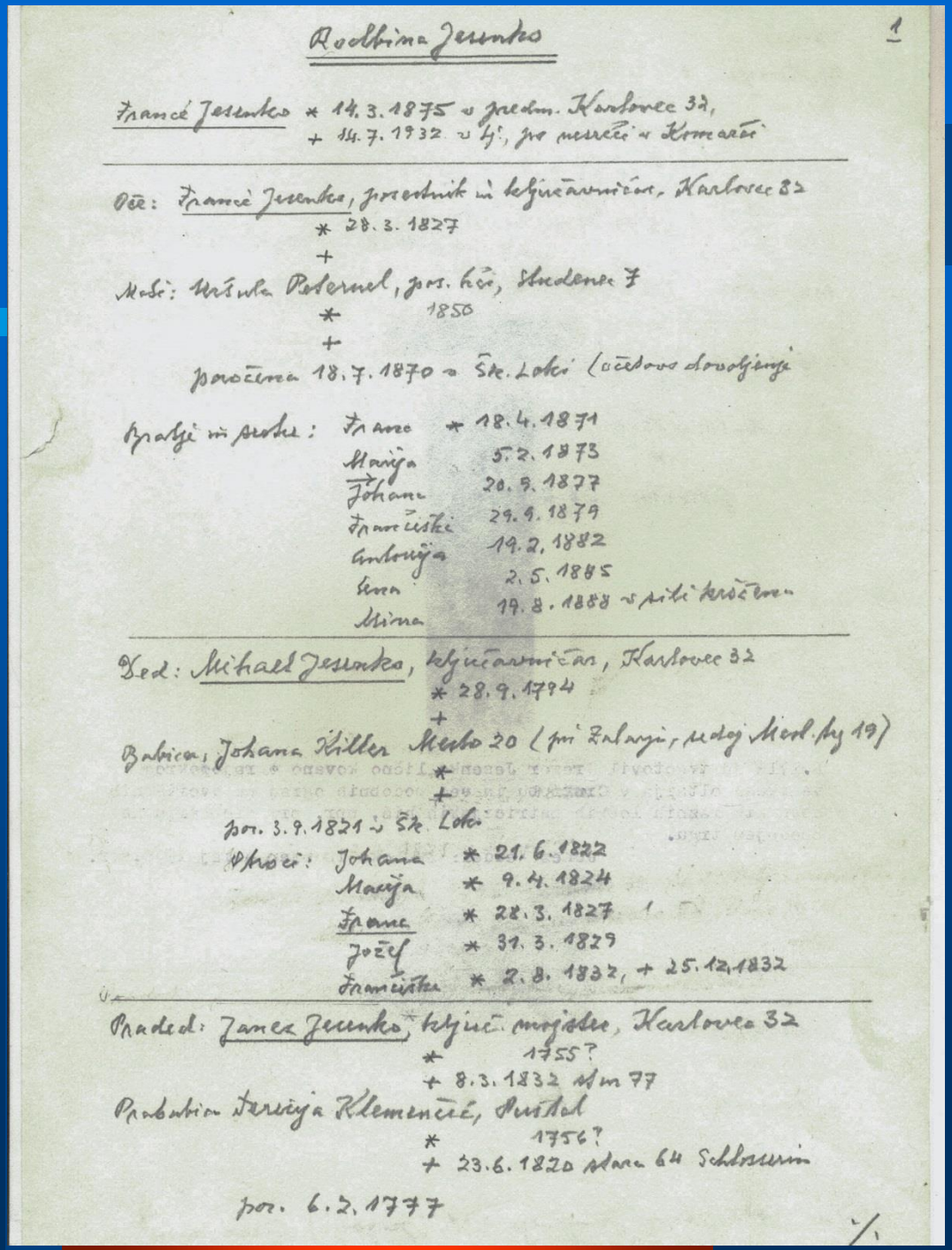

Rodbina Jesenko 1

Francé Jesenko * 14.3.1875 v predm. Karlovec 32,
+ 14.7.1932 v 4j., po nesreči v Komarči

Oče: Francé Jesenko, posestnik in ključavničar, Karlovec 32
* 28.3.1827
+

Mati: Uršula Peternel, pos. hči, Studenec 7
* 1850
+

poročena 18.7.1870 v Šk. Loki (očetova dovoljenja

Hčerke in sinovi: Franc * 18.4.1871
Marija 5.2.1873
Johana 20.9.1877
Frančiška 29.9.1879
Antonija 19.2.1882
Ana 2.5.1885
Mina 19.8.1888 v pilki krščena

Ded: Michael Jesenko, ključavničar, Karlovec 32
* 28.9.1794
+

Babica: Johana Hiller Mesto 20 (pri Zalozji, sedaj Mesl. ul. 19)
*
+

por. 3.9.1821 v Šk. Loki

Otroci: Johana * 21.6.1822
Marija * 9.4.1824
Franc * 28.3.1827
Jožef * 31.3.1829
Frančiška * 2.8.1832, + 25.12.1832

Praded: Janez Jesenko, ključ. mojster, Karlovec 32
* 1755?
+ 8.3.1832 star 77

Prababica Terezija Klemenčič, Pristal
* 1756?
+ 23.6.1820 stara 64 Schlossern

por. 6.2.1777

Loški muzej hrani rokopis o rodbinskem poreklu Jesenkovih (avtor zapisa verjetno prof. France Planina)

Otroci:

Apolonija * 9. 2. 1790
Gregor 11. 3. 1791
Jurij 10. 4. 1792
Janez 5. 3. 1794
Mihael 28. 9. 1794
Tomaž 10. 12. 1796, ključavničar, por. 23. 9. 1822 z Marijo Kalan Škofja Loka 58 Spodnji 27 Oyenrnek
Frančiška 24. 2. 1800

Praded Jernej Jesenko
*
Prababica Helena Kalan
*
poročena 26. 8. 1754 v Šk. Loki

L.1713 je izgotovil Gregor Jesenko lično kovano ograjo okrog velikega oltarja v Crngrobu in več podobnih ograj na dvorišnih hodnikih raznih loških patricijskih hiš, npr. pri Klobčarju na Spodnjem trgu.

Janez Veider: Šk.Loka in njen okraj 1936, str.34

Gregor
Jernej
Janez
Mihael
Tomaž
Frančiška

Klyuč 1712, lovy Jernejevega očeta (Gregorja), 5. pod mazy

Rojstna hiša Franceta Jesenka v Karlovcu

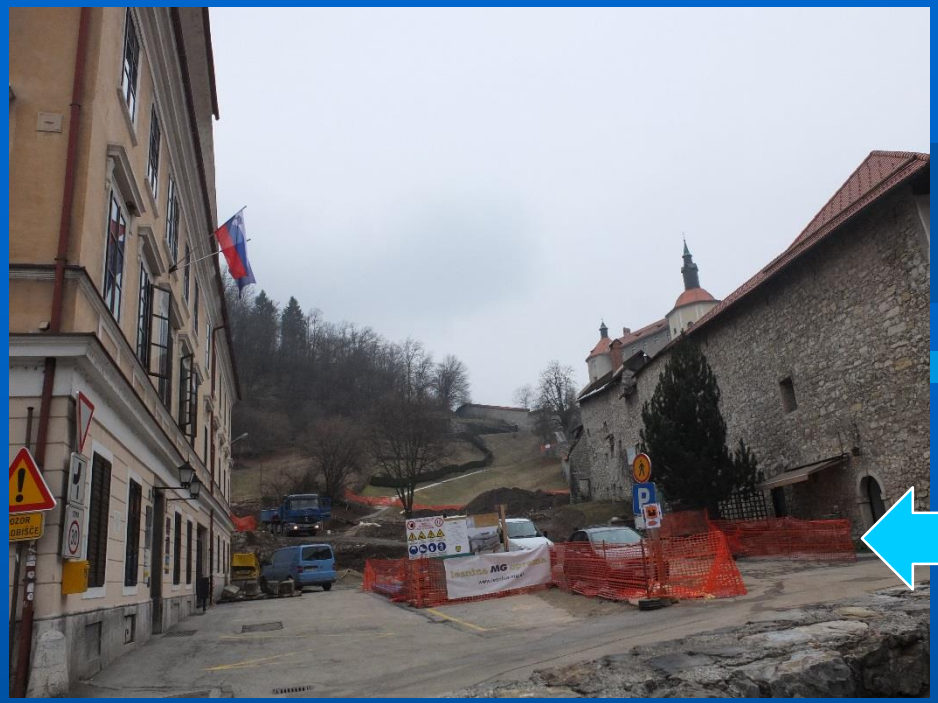

Odbor za muzej športa je občinskemu svetu naslovil dve pobudi:

1. Trg pred upravno enoto se po prenovi poimenuje po Francetu Jesenku

Znamenitim Ločanom v aleji se letos pridruži prof. dr. France Jesenko

Uporabljeni viri:

-Aleš Guček: Neznana znana Planica, 13.3.2010

-Aleš Guček: Po smučini spoznaš krmarja – Rudolf Badjura, življenje in delo, Geografija Slovenije 29, Ljubljana 2014

-Borut Batagelj: Izum smučarske tradicije – Zbirka zgodovinskega časopisa 38, Ljubljana 2009

-Ivan Križnar in sod.: 100 let športa v Škofji Loki – Dr. Fran Jesenko

-Loški muzej: Gradiva o rodovniških zapisih loških družin

- Vladimir Bartol: Razgovor pod Grintovcem - Naš obzor marec 1933, http://www.gore-ljudje.net/novosti/44895/

-Jutro 15. in 16.julij 1932 - Dr. Fran Jesenko (1875-1932) http://www.gore-ljudje.net/novosti/79324/